

Jurčič - Gerstäcker.

Spisal prof. Ivan Grafenauer.

Skoraj da ravno tako malo snovi (sc. kakor za dramo) imamo za román — tako piše Fr. Levstik v svojem „Potovanju iz Litije do Čateža“ — „ali djal bi, da tukaj nam stojé odprte vsāj dve poti. Prva je pobožno-narodna, po kateri je pisan Svetin („Sreča v nesreči“); druga bi morda bila nekoliko zasuknjena po izgledu župnika Wakefieldskega — ki je prestavljen užé tudi v ilirsko naréčje na čisti podlagi slovenskega življa. Vzeti bi se moral kak veljaven domačin, in k njemu bi se vrstile druge menj pomenljive osebe, kakoršnih nam bi ne zmanjkalo tako hitro. Saj vémo vsi, da šaljivi Ribničan obide križem svét; da imajo Gorenci dovolj pravlic od vojaških begunov, ki so se potikali po hribih in šumah; vsa naša dežél pripoveduje še dan danes, kako so nekđaj lovili mlade moške in dajali jih po sili v vojsko. Celó rokovnjáči in deséti bratje so narodna lastnina, ako-ravno, vzlasti prvih, nihče ni vesel.“¹⁾

Levstik je s temi besedami zarisal Jurčiču načrt, po katerem je izbiral snovi svojim povestim in „romanom“. Najbolje se vidi to pri „Desetem bratu“ in v „Rokovnjačih“. Tam je naslikal v širokih potezah skrivnostno osebnost naše narodne poezije, tu pa razprostre pred nami živahno sliko one razbojniške zalege, ki je strahovala toliko časa skoro vso Kranjsko. Kakor nam je zbudil človeško čuvstvovanje za megleno podobo narodne domišljije, tako je približal našim srcem tudi to rokovnjaško druhal in nehote se nam pri izrazu „rokovnjači“ vsiljuje nekoliko one razbojniške romantike in tragike, ki je naši predniki za Prešernovega časa pri tem izrazu še niso poznali.

A čudno, ravno pri teh dveh romanih, ki jim je snov vzal navidezno naravnost iz našega naroda, ki bi v njih na prvi pogled težko našli kake tuje poteze, ravno pri teh se je Jurčič najbolj naslanjal na tuje vzore. O „Desetem bratu“ je to dokazal Dragan Šanda.²⁾ Posnet je v dejanju in povečjem tudi v značajih po Walter Scottovem romanu „The Antiquary“ — „Starinoslovec“. Nekaj podobnega kakor pri prvem romanu se je pripetilo Jurčiču tudi pri zadnjem, pri „Rokovnjačih“. Za vzor mu je bila Gerstäckerjeva povest „Die Flußpiraten des Mississippi“.³⁾ In o tem razmerju hočem obravnavati v naslednjih vrstah.

¹⁾ Gl. Levstik, Zbrani spisi, III., 187—88.

²⁾ Jurčič-Scott, „Dom in Svet“, XVIII. (1905), 76—83.

³⁾ Friedrich Gerstäcker (1816—1872) je Hamburžan. Enindvajset let star je šel prvič v Ameriko in je prepotoval že

Vprašanje o zavisnosti pa je pri „Rokovnjačih“ nekoliko bolj zamotano kakor pri „Desetem bratu“, ker jih Jurčič sam ni dovršil. Ko je napisal enajst poglavij, mu je vzela smrt pero iz roke; ostalih trinajst poglavij je po Jurčičevi smrti dodal Janko Kersnik. Koliko pa je v teh poglavjih Jurčičevega, se dozđaj še ni določilo. Vemo samo to, kar je povedal v „epilogu“ k „Rokovnjačem“ Kersnik sam: „Našel sem v zapuščini mnogo zgodovinskega gradiva, mnogo zapisanih rekov in dovtipov in s pomočjo tega materijala in opiraje se na spomin, v katerem mi je bil še marsikateri pogovor z ranjcem prijateljem o ‚rokovnjačih‘, poskusil sem dopolniti in dovršiti roman.“¹⁾ Kolikor se more soditi po teh besedah, je Kersnikov del „Rokovnjačev“ samo v nekaterih nebitvenih posameznostih Jurčičeva last, ne vemo pa ne, koliko je njegovega v osnovi dejanja. Dejanje je pač samo v najprimitivnejših potezah Jurčičevo. Kersnik pa očitno ni vedel za Jurčičev vir. Pri primerjanju bo treba torej upoštevati le prvih enajst (Jurčičevih) poglavij; eventuelne podobnosti v drugem, Kersnikovem delu ne morejo priti toliko v poštev, čeprav mogoče temelje v Kersnikovih pogovorih z Jurčičem.

A k stvari! Vsebina Gerstäckerjevega romana „Die Flußpiraten des Mississippi“ je sledeča: Na misisipskem otoku št. 61 ima svoje središče popolnoma organizirana razbojniška četa, ki je razširjena po vseh sosednih pokrajinah Zedinjenih držav — povest se vrši l. 184—. Najrazličnejše zločine vpri-zarjajo daleč naokrog; pečajo se z urejeno konjsko tatvino — konjski tatovi in razbojniki v Arkansas, ki so jih ravno kar ugnali regulatorji²⁾, so bili z njimi v zvezi — največ pa se bavijo s piraterijo na Missisipiju. Razbojniki se ponujajo za krmarje tovornih ladij, ako slutijo, da ima lastnik - naselnik dosti go-

takrat (1837—1843) vse države severne Amerike. Še trikrat (1849—1852, 1860—1861, 1867—1868) je pozneje po več let prehodil Ameriko, severno in južno, a videl je tudi Egipt in Abesinijo. Njegove mnogobrojne povesti, večinoma iz ameri-kanskega življenja, v katerih je porabil svoje znanje s kraji, so bile svoj čas zelo priljubljene. Njegovi glavni romani so: „Die Regulatoren von Arkansas“ (1845), „Die Flußpiraten des Mississippi“ (1848), „Tahiti“ (1854), „Gold“ (1858). Zbranih spisov njegovih je 44 zvezkov. „Die Flusspiraten des Mississippi“ so najbolj pristopni v Reklamovi „Universalbibliothek“ (št. 4406—10) ali v Hendlovi „Bibliothek der Gesamtliteratur“ (št. 1640—44). Tu citiram Hendlovo izdajo.

¹⁾ Gl. Josipa Jurčiča Zbrani spisi, X., 239.

²⁾ O tem pripoveduje Gerstäcker v romanu „Die Regulatoren von Arkansas“.

tovine pri sebi in da bo tudi sicer dovolj plena. Ob številki Eninšestdeseti pa pobijejo ponoči s pomočjo tovarišev lastnika in moštvo in se polaste denarja in blaga. Ljudje potem navadno mislijo, da se je ladja ponesrečila. Glavar čete je Richard Kelly, ki z brezobzirno energijo in strogostjo vlada to razbojniško republiko. Popolna tajnost brani, da razbojniški naselbini na otoku ne pridejo na sled, poleg tega pa smatrajo misisipski brodniki ta otok za nepristopen. Svoje člane pa ima ta organizacija povsod in v vseh stanovih; še celo advokati, zdravniki, sodniki in konstablerji so z razbojniki v zvezi. Posebno v Heleni (Helleni), mestecu ob desnem, arkansaškem bregu Misisipija, imajo ti razbojniki svoje pomočnike. Zato so pa le tem bolj predrzni. — Tako napade v Heleni tolpa piratov - brodarjev o belem dnevu Irca O'Toolen-a; hočejo ga utopiti v reki; gostilničar Smart mu pride na pomoč, zato mu pa hočejo brodniki požgati hišo. Šele mirovni sodnik Georg Dayton umiri razjarjeno druhal. Ta Dayton pa je — Kelly, poglavar razbojnikov; pred enim letom je prišel v mesto kot advokat in zdravnik in si pridobil splošno zaupanje, tako da je postal mirovni sodnik. V hiši zunaj mesta prebiva s svojo ženo (Hedwig ji je ime) in s svojo svakinjo Adelo. Njegova mnogokratna odsotnost je motivirana po službenih opravkih. — A čas maščevanja se bliža. Tisto noč pred pretepom v Heleni so razbojniki zaplenili tovorni čoln bogatega Morrisa z vsem njegovim premoženjem. Njegovo hčer Marie, ki jo je bil poročil s tujim imenom (Hawes) razbojnik Sander, da je mogel izvabiti očeta z vsem premoženjem v razbojniške roke, je rešila Georgina, žena Kellyjeva, ki seveda ničesar ne ve o Dayton-Kellyjevem razmerju v Heleni, ki pa vendar slutiti, kaj se godi v glavarjevem srcu. — Že pa so si razbojniki izbrali drugo žrtev. Stari, bogati Edgeworth pelje svoje pridelke doli po Misisipiju in ima pri sebi tudi kakih 10.000 dolarjev gotovine. Spremlja ga Tom Barnwell, ki je ljubil Marie Morris, predno jo je dobil Sander. Na krovu pa imata za krmarja lopova Billa, ki hoče čoln izdati piratom. A Edgeworth mu nič prav ne zaupa. Bill hoče, da bi se na vsak način peljali mimo Helene do Montgomerys Point, češ, da se tam izvrstno prodaja, dočim je v Heleni slab trg. Vzrok je ta, ker je otok št. 61 pod Heleno. Edgeworthu pa se zdi krmarjevo prigovarjanje sumljivo, zato se ustavi v Heleni, Toma pa pošlje v malem čolnu naprej, da naj poižveduje, kako je v Montgomerys Point. Bill, ki ga skrbi, da ne bi Edgeworth v Heleni prodal blaga in se vrnil, dobi tovariša pirata, da se ponudi za kupca. Ta kupi vse blago, a zahteva, da naj se dostavi drugi dan v Montgomerys Point. — Isti večer, ko se je peljal Tom po Misisipiju navzdol, je ušla Marie, ki je pri

napadu izgubila um, iz Georgininega varstva, ko je morala ta v Kellyjevi odsotnosti miriti nek pretep. Skrila se je v grmovje. Ko se pelje Tom že v temi neopažen mimo otoka, ga Marie pokliče in on jo vzame v čoln. Iz njenih zmedenih besed zasluti njeno usodo. Na poti navzdol sreča parnik „Van Buren“, ki se vozi proti Heleni. Ta ju vzame na krov. „Van Buren“ pa se radi nezgode ob krmilu zakesni in ko pride drugi dan v Heleno, se je Edgeworth s svojo ladjo že odpeljal navzdol. V Heleni preskrbi bolnici postrežbo v Smartovi gostilni; ko pa se sreča z Adelo, Marijino prijateljico, jo prepeljejo v hišo Dayton-Kellyjevo. — Prejšnjo noč sta bila ukradla Cotton in napolzamorec Dan, ki sta ubežala arkansaškim regulatorjem, v Livelyjevi hiši zunaj Helene orožje. Pri zasledovanju je bil Dan nevarno ranjen in je naselnikom izdal tajnost o otoku, kolikor mu je bila znana. Sander, ki je bil navzoč, tega ni mogel zabraniti, pač pa je precej vse naznanil Kellyju. Ta pripravi vse, da bi spravil sebe in tovariše v varnost. A nova nevarnost preti, ker sreča Tom v Heleni Sander-Hawesa. Ko ta noče iti z njim k Mariji, ga hoče dati zapreti, a Dayton se ga iznebi na ta način, da zapre Toma na obtožbo tujca - pirata radi tatvine. — Naslednjo noč pa umorita Cotton in Sander gospo Breidelford, ki je bila s pirati v trgovski zvezi. Dayton pa da zapreti sumljivega Cooka, ki je bil na čelu naselnikov, ki so silili na naglo postopanje proti razbojnikom. S tem hoče zavleči akcijo, da bi se razbojniki lahko pripravili. Drugi dan namreč hoče, da bi v Heleni zbrani pirati skupno z naselniki s parnikom šli nad razbojniško gnezdo; tam bi pa naselnike pobili in se polastili parnika, s katerim bi potem ubežali z vsem nagrabljenim bogastvom. Za voditelja jim določi advokata-pirata Porrela; sam pa hoče bežati s svojo ženo Hedviko in se odpovedati zvezi z razbojniki. — A usoda se bliža z naglimi koraki. Napad na Edgeworthov čoln se je prejšnjo noč ponesrečil in Edgeworth je kmalu po napadu došel do parnika „Black Hawk“, ki je imel na krovu transport vojakov. To jutro so skupno napadli in uničili piratsko naselbino na otoku. Kelly-Dayton dobi to vest ravno, ko hoče stopiti na parnik „Van Buren“, da bi se odpeljal z ženo. Obenem se tudi že bliža „Black Hawk“. Njegov načrt je prekrizan; Georgina, ki jo je ljubosumnost še pred katastrofo na otoku prignala na skrivnem v Heleno, ga razkrinka pred vso množico razburjenih naselnikov kot glavarja piratov. Druge rešitve ni, kot da se razbojniki s silo polaste parnika „Van Buren“, da z njim ubeže. A v boju pade Kelly, piratom pa, ki so se že polastili parnika in ubežali počasnejšemu zasledovavcu, počti kotel. Eksplozija uniči nje in ladjo. Razbojniške kolonije je konec.

Podobnosti „Rokovnjačev“ z „Misisipskimi pirati“ ni mogoče prezreti. Že Šanda je opozoril na to, da je bil Jurčič kot pisatelj bolj receptivna kot pa produktivna narava.¹⁾ Idejo desetega brata je sicer dobil iz naroda; Levstik ga je s „Popotovanjem“ in s svojim odlomkom opozoril na to osebnost. A dejanje, ki bi v njem upodobil to osebo narodne fantazije, je dobil od drugod, iz Scottovega „Starinoslovca“. Ko je snoval narodno povest o desetem bratu, se mu je nehote vsilil v spomin Scottov berač Edie Ochiltree; te osebnosti pa se je držalo tudi ostalo dejanje „Starinoslovca“. Odtod potem podobnost tudi v dejanju.

Podobno si moramo predstavljati psihološki proces tudi pri nastajanju „Rokovnjačev“. Ko je hotel pisati roman o rokovnjačih, so mu hote ali nehote ušle misli k povesti, v kateri se pleče dejanje kakor v nameravanih „Rokovnjačih“ okrog razbojniške čete in njenega pogina. In ne smemo se čuditi, da so se znašle Jurčičeve misli ravno pri Gerstäckerjevih „Misisipskih piratih“. Slika, ki mu jo je kazala zgodovina o rokovnjačih, je bila zelo podobna oni, ki nam jo riše Gerstäcker v naši povesti. Tu kakor tam organizirana „tatinsko-tolovajska skrivna zadruga“, ki jo družijo stroga disciplina²⁾; tu in tam imajo svoje redne poglavarje,³⁾ imajo svoje tajno središče;⁴⁾ kakor pirati v Gerstäckerjevi povesti, so bili tudi zgodovinski rokovnjači daleč razširjeni in so bili v njihovi družbi najrazličnejši stanovi, tudi rokodelci, kmeti in sodnijski pisarji⁵⁾; razbojniška predrznost je tu kakor tam priklopela do neznosnega viška.⁶⁾ Vse to je moralo pozornost Jurčičevo obračati nase. Ko so pa bile enkrat pisateljeve misli na tej poti, so mu hote ali nehote tudi pozneje uhajale čez plot. Že v risanju razbojniškega okrožja se mi zdi, da moramo videti vsaj deloma Gerstäckerjev vpliv. Da povdarja Jurčič ravno one poteze iz rokovnjaškega življenja, kijih posebno osvetljuje tudi Gerstäcker, je dokaz za to; rokovnjaška spretnost v konjski tatvini, se mi zdi, da spada sem. To potezo je Jurčič pač povzel po Gerstäckerjevi povesti „Die Regulatoren von Arkansas“, ki pripoveduje ravno o uničenju konjskih tatov v Arkansas. Še oseba mešetarja - rokovnjača Obloškega Tončka, ki prodaja od rokovnjačev ukradene konje, nas spominja na Jonesa v „Regulatoren“ in „Flußpiraten“ ker se tudi ta ne udeležuje sam tatvine, temveč le bolj posreduje transport in razpečevanje ukradenih konj.

Največja in tudi najbolj bistvena sorodnost pa družijo poglavarja razbojnikov. Kelly je izobražen mož,

ki s svojim pogumom in z brezobzirno strogostjo vlada razbojniško republiko. Pirati se ga boje skoro bolj kot ga spoštujejo, nikdar se njegovo ime ne imenuje v šali ali z zasmehom.¹⁾ Poleg tega je popolnoma natanko poučen o vsakem le količjak sumljivem koraku vsakega podložnika. O Tusku, ki ga radi nepokorščine na mestu usmrti, vé, da je hotel izdati njihovo tajno skrivališče.²⁾ Tudi ve za vse korake, ki jih nameravajo naselniki proti piratom, izvé pa zanje kot mirovni sodnik. Prav te poteze ima tudi Nande-Groga. On ni izšel iz onih krogov, iz katerih se navadno rekrutirajo rokovnjači. Kot sin generala - plemenitaša je užil seveda višjo izobrazbo, nesreča in tuje lopovstvo ga je vrglo med razbojnike. Njegove brezobzirne energije se boje rokovnjači bolj kot vsega drugega, dokaz temu je strah, ki zavlada, ko Nande pri Joštu Vlagarju ali pri Bojcu pokaže svoj poglavarski prstan. Ničesar mu ne morejo prikriti; ko hoče Obloški Tonček brez njegove vednosti vtekniti v svoj žep del izkupička za ukradene konje, s strahom in trepetom izve, da zna Groga več ko hruške peči. Kakor Kelly je tudi on dobro poučen o pretečih zunanjih nevarnostih.

Pa tudi vlogi, ki ji igrata oba poglavarja, sta si skoro do pičice podobni. Kelly ni samo glavar piratov, on ima kot Dayton tudi hišo v Heleni, je advokat in zdravnik in celo mirovni sodnik. S svojo ženo in svakinjo živi navidezno mirno in zadovoljno življenje. Svojo odsotnost za časa, ko ima opravka kot piratski „kapitan“, utemeljuje kot potrebno radi stanovskih opravil; enkrat mora ponoči k bolniku, več milij oddaljenemu, drugič kam drugam. Tudi je že sit svojega zločinskega življenja in se hoče odtegniti piratom in začeti kje drugod urejeno, pošteno življenje. Zato hoče izročiti tudi izvršitev zadnjega velikega načrta, da bi se pirati polastili parnika, piratu-advokatu Porrelu, ki je že prej slutil Kellyjev namen;³⁾ sam pa ima že vse pripravljeno, da z ženo odide iz Helene in da se naseli drugod, daleč od tod. — Skoro vse te poteze ima tudi Nande. Kupil je Paleževino, da bi se oženil z Mozolovo Polonico. Kaže se, kakor da bi bil trgovec, ki ima mnogo opravkov. „Po več dnij ga ni bilo, niti ob nedeljah ne in najrajši je prihajal na večer, da bi potem zjutraj zopet izginil po svoji „trgovini ali Bog vé kam.“⁴⁾ Daytonovemu razmerju do žene pa odgovarja Nandetova ljubezen do Polonice. Ko vidi Nande, da je izdan, prosi Polonico, kakor Dayton svojo ženo, da bi bežala z njim; tudi on hoče začeti novo življenje, hoče biti „dober člo-

1) Gl. Dom in Svet, XVIII., 83.

2) Gl. Jurčič, Zbrani spisi, X., 29.

3) Gl. I. c.

4) Gl. o. c. str. 21.

5) Gl. izpisek iz Valentičevega poročila, o. c., str. 123.

6) Gl. o. c., str. 20.

1) Gl. „Die Flußpiraten des Mississippi“, Halle a. d. S., Verlag von Otto Hendel, str. 66—67.

2) Gl. o. c., str. 300.

3) Gl. „Flußpiraten d. M.“, str. 393.

4) Gl. Jurčič, Zbrani spisi, X., str. 43.

vek".¹⁾ V drugem, Kersnikovem delu se nahaja celo tudi ta poteza, da eden izmed rokovnjačev (pisar Rak — Porrel) sluti, kaj da Gropa namerava.²⁾ Ali ni morda ta motiv še Jurčičev? Verjetno, a gotovo ni. Paralela je več kot samo jasna.

Tudi za Blaža Mozola najdemo paralelo v Gerstäckerjevem romanu, čeprav tu vzporednost ni tako popolna kot pri Nandetu. Jurčič je prestvaril Blaža iz Irca Patricka O'Toolea. Z Mozolom ima pred vsem skupno svojo bojovito žilo. Sicer nekako komičen možič, „ni bil prav nič komičen, ako je imel par kapljic whiskyja pod kapo ali če je imel sicer kak vzrok za „pameten“ prepir. Ni bil sicer prepirljiv, a je bil zadnji, ki bi se bil umaknil, kjer je bilo le količkaj priložnosti za pošten pretep.“³⁾ V pretepu pa je prav tako uren kakor Blaž. Samo nekoliko več bahate prepirljivosti je dal Jurčič Blažu in mesto majhne, čokate postave Irčeve je dal Mozolu „veliko rast“ in „posušeno lice“ kakor pravemu Gorenjcu.⁴⁾ — Pa tudi ta poteza, da pride Blaž rokovnjačem na sled in da jih izda, je pripravljena v O'Tooleovi vlogi. Ko ga je rešil Dayton iz rok razjarjenih piratov, jih skrivaj opazuje; spoznal je, da imajo med seboj skrivna znamenja (prim. Blaž — Nandeti), zato sluti, da tiči za temi brodniki nekaj hujšega, in jim hoče priti na sled. Ko potem (posredno od Toma Barnwella) izve, da so se tisti večer peljali po Misisipiju navzdol, čeprav so se od začetka vozili tako, ko da bi hoteli na oni breg, se pelje v čolnicu po reki navzdol, da bi poiskal sumljivi otok št. 61, ob katerem je prejšnji večer Barnwell rešil Marie. V megli pa se ne more orientirati in dospe na oni otok, ne da bi vedel, kje da je. Ko sliši glasove, se jim bliža, a iz govorjenja spozna, da je na razbojniškem otoku. Naredi se, kakor da bi spal, razbojniki ga imajo za ubitega Tuska in ga hočejo zagrebsti. A k sreči se en „pogrebec“ odstrani, drugega pa z enim udarcem omoti in se plavaje reši v Misisipiju. Edgeworth ga po napadu vzame na svojo ladjo. — Jurčič je iz te postranske vloge napravil glavno; dočim je O'Tooleov sum in njegova ekspedicija le én posamezen moment v vsem zelo na obširno razpredenem, neenotnem Gerstäckerjevem dejanju, je Blaž edini, ne samo prvi, ki izve važne podatke o rokovnjačih.

Razen teh značajev in posameznih glavnih ali stranskih momentov dejanja je sprejel Jurčič v svoje „Rokovnjače“ še dva prizora, ki ju je samo prav malo izpremenil. Pretep v Heleni⁵⁾ je skoro do

zadnjega motiva enak Blaževemu boju z rokovnjači v Vlagarjevi gostilni v Kamniku.¹⁾ O'Toole se spre z brodniki in pobije svojega nasprotnika s pestjo na tla. Ko se ta z nožem zažene vanj, ga še enkrat pobije. A nato se ga lotijo drugi vsi naenkrat. Grozeč se jih brani nekaj časa, potem ga pa množica prevlada in ga hoče zvezanega vreči v Misisipi. Ustavi jih Smart, in ko hočejo temu zažgati hišo, jih pomiri mirovni sodnik Dayton — razbojniški glavar Kelly. — Tudi Blaž najprej zmaga edinega nasprotnika Obloškega Tončka, potem tudi prestreže nož, ki ga vrže proti njemu šepasti rokovnjač, a nato ga napadejo še ostali vsi in ga nazadnje pobijejo. Ravno ga hoče zabosti šepavec, ko pride Nande-Gropa in mu reši življenje. — Nande nato hudo okrega rokovnjače: „Kaj sem vam ukazal? Tukaj skoraj sredi mesta nove pobôje napravljati, in précej z noži? Ljudi nam na krvavi sled ščuvati, a brez vse potrebe in samó, da se pijánemu človeku, kakor je ta, neumno zabavljanje ustavi? Niste li ravno prej slišali na trgu, da imamo novega sovražnika, ki se kolne, da vas hoče pobesiti, in razpisuje vaše glave? Posebno ti, Tomaž Velikónja, ki smo te komaj pred nekoliko urami oteli?“²⁾ — Tudi ta motiv se nahaja prav podobno v „Misisip-skih piratih“. Krmar razbojniške ladje, ki se vrača ponoči iz Helene na otok št. 61, se krega na onega, ki je povzročil pretep, da so dosti neumnosti uganjali v Heleni, ta boj je bil čisto nepotreben, ker bi bil lahko zbudil sum.³⁾ In tudi Kelly je nevoljen radi tega: „Ich wollte, Peter würde ein weniger vorsichtiger,“ sagte der Kapitän düster: „Er ist sonst brav und brauchbar, sollte aber doch bedenken, daß er durch seine Tollheiten sich selbst noch einmal um den Hals und uns andere in kaum geringere Verlegenheit bringen könnte.“ — „Er bedenkt nicht gern,“ lachte Blacfoot, „denn Denkzeichen hat er doch wahrhaftig schon genug bekommen — der letzte Hieb durch's Gesicht war nicht von Stroh...“

Drugi prizor, ki se ga moramo dotekniti, se tiče Daytonovega načrta, da beži z ženo, in Nandetovega sklepa, da uide rokovnjačem in preganjavcem s Polonico. Dayton izpove svoji ženi, da je velik grešnik, da je pa ona njegov angel, da hoče proč, sicer je izgubljen za vedno. Bežati hoče, zdaj je še čas, da se iztrga vezem, ki ga vežejo, prihodnjo uro mogoče ne več. „Ali me hočeš rešiti, Hedwig, rešiti pred menoj in iz zmešnjav, ki me hočejo zadušiti.“ In zopet: „Proč moram, najstrašnejša nevar-

¹⁾ Gl. Jurčič, o. c., str. 69.

²⁾ Jurčič, o. c., str. 197.

³⁾ Gl. „Flußpiraten“, str. 20.

⁴⁾ Gl. Jurčič, o. c., str. 23.

⁵⁾ Gl. „Flußpiraten“, 2. poglavje: „Der Kampf. — Smart und Dayton“.

¹⁾ Jurčič, „Rokovnjači“, 3. poglavje.

²⁾ Jurčič, o. c., str. 35.

³⁾ Gl. „Flußpiraten“, str. 62.

nost visi nad mojo glavo, ti, ti edina me moreš zdaj rešiti, ali hočeš z menoj, Hedwig?" In žena privoli.¹⁾ — Prav tako vprašuje tudi Nande v „Rokovnjačih“ Polonico, ali bo hotela iti z njim. In ona reče, da hoče, „a saj ni treba precej.“ In on: „Ko bodeš slišala, — — kdo sem, nikar se ne ustraši, temveč misli, kaj sem ti rekel: na poti v pogubo me odvedeš le ti na pošten pot v srečo. Samó ti, če hočeš. Ti si moj angelj váruh — —. Ti me moreš rešiti, drugi nihče, če me ljubiš, če ostaneš moja — —.“ In Polonica odgovori, da stori vse, kar reče on, da gre z njim, kamor hoče.²⁾

Pri tej množini paralel pač ne more biti več dvoma, da je Jurčič za svoje „Rokovnjače“ res porabil Gerstäckerjeve „Misisipske pirate“. Tudi nam mora biti jasno, da se tu Jurčiču ni več godilo kakor pri „Desetem bratu“, pri katerem mu je, čeprav morda vede, vendar nekako proti volji prišel navzkriž Scottov roman „Starinoslovec“. Prve asociacije so se pač najbrže tudi tu izvršile nekako proti volji pisateljevi; a ko se je lotil dela, je vede in hote porabil posamezne značaje in motive in je na dveh mestih porabil po cel prizor. Da se to ni zgodilo nevede in tudi ne nehote, dokazuje paralelnost celih prizorov in motivov, dà, delna skladnost celo v izrazih. Naj navedem še eno tako eklatantno podobnost. Ko se O'Toole brani proti tolpi brodnikov, kriči: „... Die Pest über euch, ich klopfe euch die Schädel so breiweich, wie euer Hirn ist, ihr hohlköpfigen Halunken ihr.“³⁾ V „Rokovnjačih“ pa kriči Blaž: „Le pridi no kateri vas sèm, da mu bučo zdrobim, kakor kašo — — duše rokovnjaške...!“ Izraz „zdrobiti kaj kakor kašo“ je slovenskemu jeziku tuj in torej ne more biti drugega kot posnetek, in sicer zaveden posnetek nemškega izraza „breiweich“. Imeti je moral pred seboj — knjigo.

Ob „Desetem bratu“ je pokazal Dragan Šanda, da Jurčič dejanja ni kar sprejel od Scotta, ne da bi ga bil izpremenil: „Pri Jurčiču je samostojno osvajanje tujega predmeta nekako individualna stran njegovega pisateljskega značaja.“⁴⁾ To velja seveda tudi o „Rokovnjačih“. Ker romana ni dovršil sam, moramo to opazovati zlasti v tem, kako je izpremenil Irca O'Toolea v Blaža Mozola. Nič tujega ne vidimo v tem vedno veselem, brezskrbnem zapravljevcu, v tem korenjaškem pivcu in pretepaču. Njegova postava, suha in dolga, kakor njegove burke, njegovo bahato govorjenje kakor njegova — žeja, vse je, čeprav

nekoliko pretirano, tako pristno slovensko, da bi nam ne prišlo na um, da bi iskali original v kakem — Ircu. Tudi Nande je precej predrugačen. Kellyjev dvojni zakon se ni zlagal z Jurčičevo nekoliko sentimentalno idejo o simpatičnem romanskem junaku, ki ga je le nesreča gnala k rokovnjačem in ne kakor Kellyja nebrzdano samoljubje in brezskrajna čistihlepnost. Obenem pa je izgubil Nande tudi mnogo izrazite Kellyjeve individualnosti in se približal drugim precej enoličnim zaljubljenjem Jurčičevih romanov. A kar je glavno, vse okrožje, vse življenje, ki vrši v „Rokovnjačih“ okrog nas, naj stojimo na kamniškem trgu, naj sedimo v Vlagarjevi gostilni ali v Mozolovi hiši, je domače slovensko in ni tuje — amerikkansko.

Vendar pa po tem, kar smo videli, ne bomo več mogli ponavljati besed, ki jih je napisal Stritar l. 1877. v „Zvonu“ o Jurčiču, kjer pravi: „Perva pisateljska lastnost Jurčičeva je izvirnost... Učil se je po njem (sc. po Scottu), ali posnémal ga ni.“¹⁾ Originalen pisatelj v pravem pomenu Jurčič ni bil. Posebno v romanih ni imel sreče. Njegovi glavni junaki iz izobraženih krogov kakor Kvas, Lisec, Leon Retelj so ali blede, medle prikazni, urezane skoro vse po istem kroju, ali pa, če so bolj izraziti in individualni, kakor Marijan in Nande, navadno niso Jurčičeva last: Marijan je Hektor v „Starinoslovcu“, Nande pa Kelly v „Misisipskih piratih“.

Drugače je tam, kjer zajema Jurčič iz narodnega življenja. V narodnih povestih, kakor v „Sosedovem sinu“, v „Ponarejenih bankovcih“, v epizodah iz narodnega življenja, ki jih vpleta v svoje romane, tam je Jurčič doma. Ne sega sicer preveč globoko v dušo svojih oseb in jih ne zna individualizirati z malimi finimi potezami, a ustvarja „zanimive in po svoje dovršene slovenske tipe.“ „Tako je stopil v življenje tipični kerčmar „Peharček“, „Smrekarjev Anton“, prototip imovitega ponosnega in „Brašnar“, izgled lahkomišelnega, zapravljivega slovenskega kmeta: kedó jih ne pozna, kedó jih ni videl tu in tam? Tako se je rodil „Martinek Spak“, deseti brat, in „Kerjavelj“, klasični smolar.“²⁾ In pristavili bi še lahko: kdo ne pozna Šepca in Neže Rožmarinke, kdo ne Blaža Mozola, klasičnega lovca rokovnjačev?

Da sklenemo! Jurčiča ne bomo mogli več častiti kot velikega umetnika, originalnega in samobitnega, pač pa ga bomo kakor prej ljubili kot našega prvega ljudskega pripovednika, ki ga še ni kmalu kdo prekosil. Glavne važnosti ne bomo polagali na njegove romane, ampak na njegove povesti; ne bomo iskali pri njem umetniškega užitka, ampak prijetno, lahko zabavo.

¹⁾ Gl. „FluBpiraten“, str. 374—375.

²⁾ Gl. Jurčič, Zbrani spisi, str. 68—69.

³⁾ Gl. „FluBpiraten“, str. 20.

⁴⁾ Gl. „Dom in Svet“, XVIII., str. 83.

¹⁾ Stritar v „Zvonu“, 1877, str. 62—63.

²⁾ Gl. Stritar, „Zvon“, 1877, str. 63.

